

# I

Wij waren bijna uitgestorven. Een handjevol was er van ons overgebleven. We zaten in de zaal als een stel ruim uitgestalde museumstukken. In de hoek hing Feikes, puisterig en gehavend. Hij was verstrikt in zijn sjaal, die hij van zich af probeerde te trekken alsof het een wurgslang was. Het eerste semester van dit jaar had hem geen goedgegaan. Hij was op zichzelf gaan wonen en er steeds slechter uit gaan zien naarmate de weken verstreken. De aanwezigheidsplicht hield wat hem betreft alleen in dat je in de zaal moest zitten. Daarom had hij het zich in zijn hoek zo gemakkelijk mogelijk gemaakt. Omgeven door eierkoeken, shag en bekertjes koffie uit de automaat bracht hij de uren veelal slapend door.

In het midden zaten neef en nicht Venema uit het noorden des lands. Ze hadden pientere, protestantse koppen, die tot hun tachtigste goed geconserveerd zouden blijven, want denken konden ze niet. Toch hadden ze er van begin af aan bij gehoord. Niemand had zich ooit afgevraagd waarom ze erbij zaten. Soms

was de een of de ander ziek, waardoor het midden uit evenwicht was. Een docent wilde weleens een vraag stellen aan zo'n eenzame Venema, maar er kwam niet meer uit dan wat metafysisch gemompel.

Buitelaar kwam binnen en begroette ons uitbundig. 'We zijn weer verenigd. Wat een geluk!' Hij bleef op de uitkijk staan bij de deur, benieuwd wie er nog meer komen zou. Buitelaar was een vlot joch, vergroeid met zijn leren jack. Hij was niet bijzonder en kon alleen bij ons opvallen. Toch fietste hij makkelijk door de semesters heen en hij moest dus wel een goed stel hersens hebben.

Het was ons niet aan te zien dat we voor denkers moesten doorgaan, behalve als we ons in deze groep ophielden. Het was een goede dag: dankzij de bijvakkers waren we met zijn negenen. Buitelaar ging op een van de tafels zitten toen de financieel directeur binnenkwam. Hij werd gevolgd door zijn rechterhand: de prosecretaris. Hij begon opgewekt hoofden te tellen, vastbesloten dit blok niet één student te verliezen. De prosecretaris meldde dat Bruska afwezig was. Een ander had zijn les verplaatst en was onderweg. Wij moesten naar een andere zaal.

Buitelaar liep als eerste de gang op. De rest vormde een klont en volgde traag. Buiten stormde het, maar de wind brak op de punten en hoeken van de stad. De grote bomen aan de overkant van de gracht bewogen zonder dat het geluid ons bereikte. We liepen via de binnenplaats. Midden op de binnenplaats had de koffiejuffrouw jaren geleden een stenen gans neergezet. Hij strekte zijn hals ten hemel en was bezig zijn

vleugels op te slaan. We staken tussen de gebouwen door en kwamen op het enige paadje waarlangs de bomen nog ongeschonden waren. De bouwplaats rukte steeds verder op in de richting van het instituut. Het regelmatige gedreun van de heipalen kwam met de dag dichterbij. Het was nog onzeker of het instituut er ook aan zou gaan of dat de bouwplaats voor het hek zou halt houden.

Van Dam bereikte tegelijk met ons de andere zaal. Van Dam had stekels; je kon aan hem niet zien dat het stormde. Hij droeg een rond brilletje om te verhullen dat hij een beest was en om te benadrukken dat hij een zekere intelligentie bezat. Hij was niet veel ouder dan wij en toch heel pretentieus. Om hem heen hing de mufte geur van papier en tabak. Wij roken de waan van eigen ideeën.

Van Dam begon direct. We schoven de houten banken in. In deze zaal zaten we niet vaak, maar Buitelaar had zijn vaste plek al gevonden. Feikes was opnieuw in gevecht met zijn sjaal. Ik ging ergens tussen die twee in zitten. Van Dam deed eerst huishoudelijke mededelingen en hield daarna college over taal en tekens. Hij had een ouderwetse manier van spreken, alsof hij geoefend had op dat gearticuleerde Nederlands van een Polygoonjournaal. Op de achtergrond van zijn verhaal dreunden de heipalen. Aan de oostkant was een reepje van de bouwplaats zichtbaar door het raam. Buitelaar zat vellen van zijn lippen te trekken. Ik dacht aan Bruska, die ik eens tijdens een college zijn wang tegen het glas had zien drukken. Vervolgens had hij weer met de handen op de rug blikken uit het raam geworpen.

‘Kent u deze stof soms al?’ vroeg Van Dam aan mij. Hij duwde het ronde brilletje hoger op zijn neus.

‘Bruska heeft dit ook behandeld,’ was mijn antwoord.

‘U weet dat hij voorlopig afwezig zal zijn. Ik hoop ook dat u weet dat zijn vak geen enkele aansluiting vormt op de andere vakken.’

‘Het gaat bij hem ook niet om aansluiting. Hij opent een afgrond.’

‘Wat bedoelt u daarmee?’

‘Ik bedoel er niks mee.’

‘Wij gaan terug naar de stof.’

De vrouw Venema knorde vrolijk. Buitelaar had een velletje te hard losgetrokken en hield met een moeilijk gezicht een vinger op zijn onderlip.

Na het college van Van Dam liepen we terug naar het gebouw waarin het instituut gevestigd was. Houwer, de enige vrouwelijke docent, had een studiegroep opgezet zodat wij begeleid en in groepsvorm konden studeren. Buiten onze collegetijden werden de zalen bezet door letterkundigen, dus Houwer had een zaal gekregen die direct aan de bouwplaats grensde. De herrie zou er altijd zijn. Wanneer het aanhield, zouden we er wel aan wennen zei ze. Niet iedereen ging erheen, maar ik mocht Houwer wel en thuis was de stilte net zo dreunend als de herrie in het lokaal.

Buitelaar zat er ook. Tijdens het lezen perste hij zijn vervelde lippen op elkaar. In zijn nek liep het haar uit in een bruin visje. Buitelaar was als een broer. Hij was er altijd, maar ik hoefde niet per se met hem te praten.

Af en toe keek ik op van mijn werk. Houwer was een buitenaardse vrouw. Niet oud, maar een mager bekje en een kop vol langgerekte rimpels wanneer ze lachte. Verder had ze veel wit, onderbroken door pigmentvlekken. Er was geen bijvoeglijk naamwoord dat aan haar bleef haken. Zij gaf de softe vakken op het gebied van politiek en ethiek. Bruska had haar eens genoemd als voorbeeld van een typisch humanist.

Ik werkte anderhalf uur. Het leeswerk zou ik thuis doen. De opdracht voor het college van Houwer leverde ik bij haar in. Ze lachte naar me. Het was jammer van die kop op dat statige vrouwenlichaam. Toen ik mijn fiets nam, stond ze voor het raam. Ik zag mezelf in dat raam en in haar. Ik merkte dat ik niets statigs had. De bouwplaats zorgde voor een kaalslag in het stedelijk landschap, waardoor de wind vrij spel had met mijn haar en capuchon. De touwtjes met de harde dopjes aan de uiteinden sloegen onder mijn kaak, in het weke van mijn hals. Het was of Houwer haar wijsvinger met kracht tegen haar duim spande en tegen mijn hals liet schieten.

De huizen werden lager naarmate ik langer aan het fietsen was. De schaduwen braken minder snel af. Er viel nogal wat te grienen die namiddag. Ik had de wind flink tegen. De wilgen waren tot dikke vuisten geknot en de velden overhoopgeploegd. Het riet was gemaaid en lag goor langs de sloten. Ik was al op het laatste stuk: de brede weg naar de wijk. Daarna fietste ik de straat in met de garages en de grote ramen. Achter die ramen niets dan weke lijven in schemerlamplicht.

Ik stoorde me aan de krans die aan de voordeur hing. Moeder wisselde het ding elk seizoen. Het tochtte op de gang: ik huiverde toen ik mijn jas ophing aan een van de koperen haakjes. In de woonkamer sloeg de walm van vaders sigaren me in het gezicht. Mijn zus zat met een keurig ventje naast zich op de bank. 'Dat is Hans,' zei mijn moeder. 'Hij is gelukkig van ons geloof.' Ik kreeg een kleffe handdruk van Hans. Wat voor een figuur moest hij zijn om dat schepsel van een zus te willen hebben. 'Jullie zitten erbij of er iemand verongelukt is. Zwanger? Trouwen? Allebei zeker.'

'Hou toch op! Ziet u wel moeder dat hij meteen gaat lopen kankeren?'

'Om dat joch in huis zeker,' zei ik, voordat moeder iets kon zeggen. 'Ik mag hopen dat de kanker mij bespaard blijft.'

We konden aan tafel. Het gebed werd opgedreund. Het was raar met de lijzige stem van het ventje erbij. Ik drukte mijn handen zo krachtig mogelijk tegen elkaar om de woorden ertussen te vernietigen. Terwijl het bestek over de borden kraste, sijpelde het licht weg en vestigde het donker zich in de tuin. Na het eten bewogen de ouwelui zich traag door de woonkamer. Mijn zus speelde een bordspel met het ventje. De avond was lang voor wie niets te denken had.

's Nachts hoorde ik vliegtuigen boven me. Ik wens- te de hele lucht er vol mee om niet het bed in de kamer naast me hortend over de vloer te horen schuiven. Ik stapte uit bed en zette *Götterdämmerung* op. Het volume zo hoog mogelijk. Vader gaf een korte schreeuw.

Moeder kwam met een gezicht vol beschuldiging naar boven. Of het ook zachter kon.

‘Dat moet u aan de duifjes vragen.’ Ik knikte in de richting van de deur naast me. Zij begreep het, maar wuifde het weg. ‘Is dat dan wel toegestaan?’ vroeg ik. ‘Ik dacht dat hij van ons geloof was?’

‘Wat zij doen is tenminste gezond,’ luidde het antwoord. En of het nu alsjeblieft zachter kon. Ik keek naar Brammetje, die ineengevouwen in zijn kooi zat. Dat die hier ook getuige van moest zijn. Het werd tijd om te vertrekken.

2

Ik vond een kamer bij Feikes. Het gerucht ging dat hij last had van psychoses, maar dat stoorde me niet. Hij was te zwak van gestel om gewelddadige aanvallen te krijgen. Hij woonde aan de achterkant van de Westkade, op de begane grond. De kamer aan de andere kant van de gang was vrijgekomen. Ik besloot de gok te wagen, ook al wist ik niet of het een goed teken was. De gehele achterzijde van het huis was een doorgerookt hol waar geen mens in kon bestaan. Brammetje zou daar beslist sterven. Ik moest hem achterlaten. Mijn vader was verheugd om mijn vertrek. Hij kwam alles brengen met een gehuurde aanhanger. In een dag was ik verhuisd.

Ik begon Feikes te zien als een gigantische termietenkolonie, die zich fragmentarisch voortbewoog, zoals een zwerm bijen ook een vorm aan kan nemen.

Zijn gekte had ingezet met het eerste college van Bruska. Er was het eerste half uur al een geluid geweest of iemand zwaar geschoeid over botten heen liep. Feikes hief aarzelend zijn hand en terwijl hij de hand hooghield zag je zijn vastbeslotenheid groeien. Hij was het enige kind van een stel rijke ouders en zo naïef als de pest.

‘Meneer?’

‘Ja?’

‘Wat is nu eigenlijk het onderwerp van dit college?’

De vrouw Venema hield een groezelig vuistje voor haar mond om haar lach te verbergen. Bruska antwoordde niet direct. Hij stapte met zijn handen gevouwen op de rug over het podium. Toen klonk de hoge stem op uit de diepte. De resonantie in de zaal was ondraaglijk. ‘Kijk jochie, het zit zo: alleen in de wetenschap kun je de dingen als onderwerpen benaderen. Als je wilt *denken*, gaat het er wat anders aan toe.’ Bruska was vlak voor Feikes gaan staan. Het jong paste tweemaal in de machtige mens, hoewel die niet buitengewoon groot was en zelfs iets ridicuuls had. Er waren studenten die hem vergeleken met een gordeldier. Bruska glimlachte. De onderste rij kleine tandjes werd zichtbaar. De mond krulde niet maar de ogen glansden van vermaak. Het zieltje van het jong verbrijzelde. Het lukte Feikes niet om weg te kijken.

‘Afgrijselijk, die kop,’ siste hij.

‘Ja, hè?’ zei Bruska verheugd, en hij maakte een hoog, piepend geluid, dat voor lachen moest doorgaan.



Ik hield het uit in mijn nieuwe woning. De kamer was ruim en ik kon eindelijk een groot bureau aanschaffen. We hadden dat blok vooral Van Dam en Houwer. Beiden gaven veel leeswerk op. Na de colleges gingen we naar de zaal die aan de bouwplaats grensde. Houwer surveilleerde en Buitelaar kwam weleens naast me zitten om een passage of een opdracht te bespreken. Ik werkte hard, maar niet meer dan nodig. Het aan- en uitdraaien van de gaskachel met zijn blauwe vlam regelde de dagen. Als ik 's avonds klaar was en de stoel aanschoof, meende ik soms Brammetje door zijn kooi te horen hupsen.

Na het laatste college van het blok brak de wintervakantie aan. Niemand zou vrij nemen, ook de bijvakkers niet. We wilden Bruska's stellige woorden in ere houden: 'Het is hier geen luilekkerland, eerder een werkkamp.' In het hofje kwamen we samen om, in het verlengde van Houwers studiegroep, ons werkkamp op te richten. Zoals gewoonlijk nam Buitelaar de leiding in de bespreking. Hij stelde voor om elke dag van tien tot vijf in de bibliotheek te werken, met een uur middagpauze. Niemand was tegen.

Ik liep die dag met Feikes naar huis. De stormwind van de vorige weken was vervlogen. Ik hield een gepaste afstand terwijl ik naast hem liep, omdat ik bang was dat zijn gekte zich als een virus in mij zou nestelen. Hij vertelde over een droom waarin hij langs de kant van een straat stond. Hij kon zijn eigen gezicht van buitenaf zien. Naast hem ging een trap naar een afgrond. Er stond een rijtje mensen bij de trap te wachten tot ze konden afdalen. Ze droegen jassen en

hoeden, hun gezichten waren niet zichtbaar. Hij keek naar de mensen bij de trap en dacht aan wat Descartes geschreven had: *Wat als het geen mensen zijn, maar automaten?* Toen Feikes was uitgesproken liepen we de Westkade op. Ik loog dat ik niet wist wat het betekende. Hij zweeg.

Hij zweeg dagenlang, alsof hij boos was op zichzelf dat hij het aan mij had verteld. Ik hield de droom voor de ontkenning van iets wat hij donders goed wist. Een mens is maar een machine, die nauwelijks merkt dat zij in dienst staat van de reproductie van genen. Bruska's woorden hadden Feikes volledig bezet. De humanistische grond onder zijn voeten was weggeslagen. Zijn slappe ledematen waren het bewijs dat Bruska iemand kon maken of breken. Feikes hoefde slechts naar beneden te kijken, naar hoe dat lijf bewoog, maar hij hield zijn kop rechtop.

Door Houwers studiegroep had ik Buitelaar beter leren kennen. Als het werkkamp 's middags bij de bibliotheek uiteenging, trok ik met hem op. Buitelaar was er zo een die overal op zijn gemak was. We gingen naar de film of zaten urenlang in een café. Hij sprak weinig en dat weinige betrof meestal Bruska. Hij was bezig een artikel te schrijven over de stof van Bruska's vorige collegereeks. De periodiek van ons instituut was wegens geldgebrek opgeheven en nu hoopte hij in een bekend tijdschrift te kunnen publiceren. Het zou gaan over het evolutionaire voordeel dat religie oplevert. Hij was niet opgegroeid in het geloof en wilde graag eens naar mijn ouderlijk huis komen, om de gang van zaken daar te bestuderen. Ik weigerde. Ik

moest de ouwelui te vriend houden zodat ze voor Brammetje bleven zorgen. Over Brammetje vertelde ik hem niet.

We kregen een brief van het instituut, die iedereen meenam naar de bibliotheek. Er zou een curriculum-herziening komen. Buitelaar vroeg zich af of de herindeling van het aantal punten per jaar met terugwerkende kracht gold. De vent Venema drong naar voren. Door zijn commissiewerk wist hij dat er fusies gaande waren en hij voorspelde een groot onheil. Wij haalden onze schouders op en gingen aan de slag. Het was de laatste dag voor de Kerst. Kerst betekende dat de bibliotheek dichtging en dat iedereen naar huis moest om zich van luxemaaltijden te voorzien.

De krans aan de voordeur was gewisseld. Hij bestond nu uit plastic dennennaalden en rode strikjes. Brammetje was van boven gehaald en op het dressoir in de gang geplaatst. Er was nog niets gedaan om de tocht te verminderen. Ik stond voor de kooi en mijn moeder ratelde tegen mij aan. Zij noemde Brammetje hardnekkig Bram. Ze hing aan de klink van de woonkamerdeur alsof ze dekking zocht in de ruimte achter haar.

‘Bram staat nu hier.’

‘Dat zie ik.’

‘Je kunt ook aardig doen.’

Mijn kiezen schoven over elkaar.

‘Waarom heeft u zo’n hekel aan beesten?’

‘Waarom moet je nu weer zo’n hatelijke vraag stellen? Ik heb geen hekel aan beesten, beesten hebben

een hekel aan mij. Die hele kamer boven stinkt naar die kooi.'

'Dan moet u de kooi schoonmaken.'

'Maar dan beweegt die vogel en schrik ik steeds. Ach, Hans heeft het laatst gedaan. Hij is erg goed voor je zus en voor Bram. Kijk, hij heeft bij de dierenwinkel zeeschuim gehaald. Sepia heet dat, geloof ik.'

Moeder dook de woonkamer in. Inderdaad hing er sepia aan een uit elkaar getrokken paperclip. Ik deed een paar stappen naar achteren en hield me stil. Ik zag mijn zus en het ventje op de bank zitten. Ze speelden hun bordspel. Het ventje had mijn plaats ingenomen; de ouwelui vonden hem aardig. In de kooi begon Brammetje wat rond te hupsen. Hij fladderde naar het drinkbakje en naar het stuk skelet van de zeekat, waar hij zijn snaveltje aan scherpte.

De woonkamer was felverlicht. Ik bekeek de prullaria en de ingelijste foto's of het een eeuw geleden was. In de kast ontbraken de boeken die ik de ouwelui gegeven had. Vader rookte de kamer blauw en bladerde door reisgidsen, moeder las de krant. Mijn zus zat aan het ventje gekleefd, wachtend op het avondeten. Ze zouden nooit eens muziek opzetten. Ik hoorde het geadem en gerochel van die vier mensen. Ze merkten niet dat ze er waren, dat ze ademden, dat ademen geluid maakt. De woonkamer was een decor van drie wanden en ik was de vierde wand.

Voor het avondeten moest ik een blikje uit de kelder halen. Het leek een vooropgezet plan, want in de kelder stond een rij boeken op de bovenste plank, waaronder die die ik gegeven had. Het was daar vochtig;

de boeken zouden beschimmelen. Ik pakte het blik en zette het op het aanrecht. Ik stond naast mijn moeder. Zij rook naar bloemen en had een bloemenprent op haar schort. In haar gezicht zag ik dat ze net zo verbrijzeld was als het zieltje van Feikes. Ze roerde met de spatel over de bodem van de pan, roerde het metaalen geluid in cirkels.

‘Moeder, ik ben een ongenode gast.’

Zulke dingen moest ik niet zeggen.

‘Jullie hebben mij op de gang gezet als Brammetje.’

Mijn bed stond daar toch niet?

Zij had haar ogen niet afgewend van de pannen. Ik liep terug naar de gang en sloot de tussendeur achter me. De tocht ging klam langs me heen. Toen ik de trap beklom, vloog Brammetje naar het bovenste van zijn kooi.

### 3

Het was maart. We zaten veel in de bibliotheek. Iedereen wilde doorwerken en ons werkkamp intact houden. De lampen en de verwarming zoemden en maakten van de bibliotheek een broeikas. Het peertje waar ik onder zat begon me hoofdpijn te bezorgen. Ik raapte mijn spullen bij elkaar en verhuisde naar de leestafel, waar de rest van de groep aan zat te werken. De vrouw Venema zat het dichtstbij. Zij bestudeerde een tekst van Houwer. In haar effen gezicht waren de mondhoeken kromgegroeid. Toch zag zij er niet boos uit. De mens en de wereld waren voor haar nooit iets

betoverends geweest, dus zij zou nooit zo ontgoocheld raken als Feikes. Zij was wat je noemt volmaakt onverschillig. Misschien leek ik op haar. De anderen zaten gebogen over hun boeken. Geen spieren, geen vet op het lijf. Feikes' voorhoofd was puisteriger dan anders. Hij sliep nog maar amper en hield me vaak wakker met psychedelische muziek.

Bruska was teruggekeerd na twee blokken afwezigheid. Hij weigerde zijn reguliere colleges te geven, maar de prosecretaris accepteerde het min of meer omdat hij een klein congres georganiseerd had. De financieel directeur was vaak weg om zich door allerlei vergaderingen heen te bluffen. Als hij op het instituut was, was hij chagrijnig en kwam hij opvallend vaak hoofden tellen. Er waren schalen vol toorn leeg te gieten over het stel idioten in de docentenkamers, onder wie Van Dam, die steeds vaker te laat kwam. Buitelaar was eens van de zaal aan de overzijde van de binnenplaats naar het instituut gelopen om Van Dam te halen. Hij zat gewoon een pijp te roken op zijn kamer.

De middag van het congres zat ik met Buitelaar op de bouwplaats. Het was er niet meer zo bedrijvig als een paar maanden geleden. Er lag een zandheuvel en er stond een skelet van staal. De storm was weer opgerukt en had de bouwplaats bereikt, zodat de zandheuvel langzaamaan de korte zijde van het instituut insneeuwde.

‘Wat denk jij van Bruska?’ vroeg ik.

‘Hoe kan ik nu iets van Bruska denken. Volgens

hem kúnnen we niet eens denken. We kunnen niet één zin van een belangrijke tekst lezen.'

'Geef gewoon antwoord.'

'Je weet dat Bruska de enige autoriteit is die ik erken.'

De wind bewoog het visje van bruin haar in Buitelaars nek. Het leren jack glansde.

'Houdt het denken na hem op? Is na hem alles gedacht?'

'Nee, nee, zo zit 't niet...'

Het leek of hij nadacht. Hij had ogen die zijn idealisme toonden; zijn drang om bekend te worden met artikelen over Bruska's bedenksels. Hij wilde de handlanger van een schurk zijn. Dat zou hem niet lukken met zulke ogen. Hij had zijn mond een klein stukje open, op de onderlip waren zwarte korstjes gekomen. Zo'n mooi joch was hij eigenlijk niet. Hij haalde een stuk tekst uit zijn tas en liet het mij zien. De spelfouten moest ik hem maar vergeven. Het was overduidelijk namaakwerk; veel woorden had hij overgeschreven van een van zijn helden. Ik zei hem dat.

'Pas als ik al mijn helden heb nagedaan, kan ik misschien een keer zelf wat opschrijven.'

'Voor zover je dan een zelf hebt dat iets op kan schrijven.'

'Ja, ja, ik wend mij niet tot de taal, de taal wendt zich tot mij. We zeggen steeds hetzelfde over hetzelfde. We zijn buikspreekers van die vent geworden.'

'Vind je dat dan erg?'

'Nee, nee, erg is 't niet.'

Houwer liep langs. Ze had haar benen met hakken

verlengd. Ze werd er niet minder buitenaards van.

‘Dag mevrouw.’

‘Dag.’

We keken haar na.

‘Ik zou de periodiek van het instituut nieuw leven in willen blazen,’ zei ik.

‘Doe maar niet. Bruska is niet voor niets terug. Hij heeft nog wat scripties over te hevelen voordat de boel hier opgedoekt wordt.’

‘Denk je dat echt?’

‘Alles wijst erop.’

We stonden op om naar de congreszaal te gaan. Ik blies in mijn handen om ze te verwarmen. Ze roken naar buiten en staal. Op de binnenplaats strekte de gans nog altijd zijn hals ten hemel, al deed de storm hem licht wankelen. Bij de deur stond Bruska.

‘Lang niet gezien,’ zei ik.

‘Nou hè! Dat was zeker een fijne tijd?’

De stem was hoog en kraaiend. Buitelaar wilde iets zeggen, maar Bruska keerde zich om naar een collega die hem riep.

De anderen van het werkkamp zaten al in de zaal. Ik zag Feikes sidderen op de achterste rij. De aanwezigheidsplicht speelde hem nu werkelijk parten. Vooraan zaten de bijvakkers en wat bejaarden met te veel vrije tijd. Zij kenden Bruska nog niet. De deuren werden gesloten en de mensen vielen stil. De eerste lezing was matig. Buitelaar schreef heftig mee, want het leende zich voor een fel artikel. Bruska was de tweede spreker. De voorzitter zei: ‘Ik weet niet of de volgende spreker wel een inleiding nodig heeft.’ Hij kreeg geen



inleiding. Hij beklom het trapje naar het podium. Zijn houding verried ouderdom, de kop was rood en verweerd. Er waren geen verwachtingen in de zaal. Er was enkel een soort ingebeelde verschrikking. Die man kreeg een hele zaal klein door er alleen maar vóór te gaan staan. Hij was een opvoeder, een strenge vader.

Bruska sprak over de kracht en de huichelachtigheid van het humanisme. De stem was vreselijk, al werd ze nog ingehouden. De kop werd steeds roder. Ik stootte Buitelaar aan: 'Hij kookt zowat.' Buitelaar gaf me een stomp. Ik moest mijn bek houden. Het was lachwekkend. Hij dacht dat hij Bruska serieus nam, maar de enige die hij serieus nam was hijzelf. Niemand begreep echt wat Bruska zei. Hij had net zo goed een andere taal kunnen spreken. 'Ik moet hiermee kappen,' mompelde ik. Buitelaar keek me weer kwaad aan. Tijdens de vragenronde stonden vooraan een aantal mensen op met bezwaren. Bruska was bereid te antwoorden. Ze stonden nogmaals op en herhaalden hun bezwaren. De stem werd krijsend en nietsontziend. Ze brak niet langzaam af maar sloeg hele bouwwerken kort en klein.

Buitelaar kreeg snel zijn gelijk. Het instituut werd per de eerste mei gesloten. Ook de bouwplaats lag stil: op het snijpunt was die voorlopig hetzelfde lot beschoren als het instituut. Er werd hout van het kale terrein gehaald en voor de ramen van de gebouwen gespijkerd. De plankjes klepperden in de storm. Buitelaar en ik stonden op de binnenplaats en keken ernaar.

We hoorden dat Houwer een baantje had gevonden bij letterkunde. Andere docenten hadden een geleidelijke verdwijntruc uitgevoerd, die al was ingezet na de brief over de curriculumherziening. Wij konden de laatste maanden afmaken aan een andere universiteit, maar niemand repte daar met een woord over. Neef en nicht Venema zouden wel gaan, zonder trots of glorie. Feikes ging helemaal nergens heen. Het duurde niet lang meer of hij zou van gekte de paarden op straat om de hals vliegen.

Toen ik op het instituut het archief van onze periodiek ging redden, waarden er nog twee figuren rond. Het waren Bruska en Van Dam. Ik liep naar het einde van de gang, waar de kopieermachine vaker bezocht werd dan Van Dam, die daar zijn kamer had. Hij groette me kort en duwde het ronde brilletje hoger op zijn neus. Hij zat in zijn stoel een pijp te roken en las een of ander dossier. Ik bleef bij de deur staan. We begonnen geen gesprek. Hij toonde me zwijgend wat hij onder het stekelhaar zat te verwerken. Vanuit zijn kamer had hij de bouwplaats zien oprukken. Onder zijn raam stoof de zandheuvel steeds hoger op. Hij had nog niets van zijn spullen gepakt en mee naar huis genomen. Hij zou wel door blijven werken tot het einde.

Bruska niet. Die stond in zijn kamer in het binnenste van het instituut zijn boeken over taal en evolutie in te pakken. De brede gestalte hing in een beige regenjas, die tot over zijn knieën kwam. Met het haar verwoed opzij gekamd had hij het uiterlijk van een legerofficier, alleen de rode kop viel uit de toon. Bruska

was niet buitenaards als Houwer. Hij had de wereld juist opgeslokt en liep nu fluitend rond als een slang die een konijn had opgevreten. Ik keerde me om naar de archiefkast, maar hij had me al gezien.

‘Ha! Jij bent uit het derde jaar, niet? En wat is jouw oordeel over dit alles? Het boeit me natuurlijk niet, maar ik vraag het nu toch, voor de lol.’

Ik haalde mijn schouders op. ‘De taal wordt ingepakt.’

‘Heel goed! Maar het is de taal die *ons* inpakt. Zie maar: al die brieven en verordeningen van de faculteit, en hier ben ik dan, mijn boekjes in een doos aan het stoppen.’

Hij at een appel. Het was voor het eerst dat ik hem zag eten. Hij kauwde niet, hij vermorzelde de vrucht tussen zijn kaken.

‘Wat ga jij nu doen? En die Buitelaar, jullie waren toch vaak samen?’

‘Ik houd ermee op. Het is hier niet minder een poppenkast dan ergens anders.’

‘Dat klopt! De poppen zijn alleen wat lelijker.’

‘Buitelaar wil geen andere hoofddocent. Hij noemt u de laatste denker.’

Bruska knikte lachend. ‘Ik ben de laatste der Mohikanen.’

Het raam bood uitzicht op de binnenplaats. De gans stond er niet meer.

‘Waar is die gans gebleven?’ vroeg ik.

‘Zeker weggevlogen. Die gans kwam van het theologisch instituut. Het was een metafysische gans.’

Hij lachte breeduit. De rijen kleine gele tandjes

werden zichtbaar. Ik lachte en huiverde tegelijk.

Hij had alles ingepakt. De overjas sloeg om zijn benen bij de driftige bewegingen. De dozen zou hij de volgende dag ophalen. Ik haalde het archief van de periodiek uit de kast, drie stuks van elk nummer. Bruska sloot zijn kamer af en we verlieten het instituut. Op de bouwplaats bromde hij iets van een groet. Hij liep tussen de schafketen door en ging het voetgangersbord voorbij. Het was zo'n oud bord met een heer met hoed, een spookkindje aan de hand.

Bij de achteruitgang van het faculteitsgebouw stond Buitelaar. Hij was geen roker, zodat hij er wat zonderling bij stond. We knikten elkaar toe en liepen samen op. Hij was naar de kapper geweest. Het uiteinde van zijn nekhaar, dat op een visje leek, was alleen nog zichtbaar als geschoren haaraanzet. Nu ik hem zo bekeek viel me op dat de huid van zijn gezicht pokdalig werd. Bruska's gedachtegoed vrat als een zuur aan zijn gelaat. Hij vroeg of ik nog iemand was tegengekomen.

'Van Dam. Bruska was er ook nog. Hij wist je naam.'

Buitelaar zweeg.

In de hoge gang aan de Westkade zat Feikes voor zich uit te prevelen. Hij keek mij smekend aan, alsof ik hem zijn humanisme terug kon geven. Ik liet hem zwelgen. In mijn postvak vond ik een kaart van mijn moeder. 'Bram is eergisteren doodgegaan. Hij had het uiteinde van de paperclip in zijn snavel. Het zat helemaal vast in zijn halsje. Hans heeft hem toen de nek omgedraaid. De tocht is natuurlijk ook nooit goed ge-

weest. Je vader heeft een kistje voor hem getimmerd en nu ligt hij onder de witte kruisbes. Verder gaat het goed met ons.'